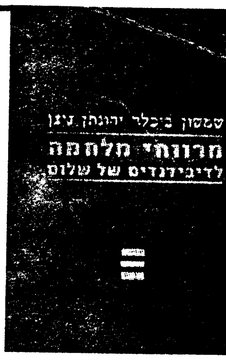

ספר

החוג לקלקלה

"מרווחי מלחמה לדיבידנדים של שלום"
שמשון ביכלר ויהונתן ניצן (כרמל)

כשאני מקבל את העיתון היומי, אני משליך מיד לצד כמה חלקים. הסיבה לכך אינה רק "חוסר עניין", שהרי אפשר להתעניין בתחומים זרים. הבעיה היא בשימוש המיוחד בז'אנרים של דיבור של חלקי העיתון השונים. אין כאן בעיית "הבנה": הכל עברית. הבעיה היא אי־יכולת להיכנס לדיאלוג עם הטקסט, להבינו מעבר לפענוח הטכני, כלומר, להבין אותו בהקשרו. הפעולה של השלכת חלקי עיתון היא רק סימפטום. במשך השנים "מושלכים" בתודעה החלקים האלה, מתנוונת היכולת לנהל איתם תקשורת.

נוהגים לקשר את תחושת ה"מאוימות" בהקשרים כמו אגדות מפחידות (כמו בניתוחו של פרויד את סיפור איש־החול), טירות רפאים וכדומה. בוודאי שטקסט על כלכלה אינו צפוי לעורר תחושות כאלה. והנה, זו בדיוק תגובתי. לפתע אני מבין עד כמה מושא הדיון (הכלכלה) הוא עבורי מודחק ענקי, עד כמה השלכת העיתון המקופל היא תגובה נוירוטית למעשה, ולא סתם בחירה של תחום עניין. למקרא הספר מציפה אותך ההכרה כי ה"כלכלה" הבלתי מובנת הזו עומדת מעל ראשך כמו הר עצום, קרוב מאוד אליך, אבל גם נסתר מאוד. לא תאמינו מה נרקם מעל לראשינו, ובאילו ממדים.

הקורא ימצא בספר הזה עולם ומלואו, עולם קפקאי בממדיו ובאופיו. דמויות מן ההיסטוריה הקרובה מוארות פתאום באור חדש ומסמר שיער. הקורא יגלה כיצד כל אותה גברדיה של דמויות מפתח כלכליות – ארליך, הורביץ, ארידור – ודמויות מההווה הקרוב (איזנברג, אריסון) אינן יכולות להיתפס כשחקנים ניטרליים בשירות הציבור או בשוק העסקים ה"חופשי". סבך שלם של טובות הנאה, רווחים מהצד, שחיתויות, רמאויות ונוכלויות עצומות ממדים הוא לחם חוקה של הכלכלה בישראל. לא תאמינו עד כמה. "בין אם הורביץ היה שוטה ובין אם היה נוכל... הסטגפלציה שהתחוללה בתקופתו היתה מצוינת לעסקיו הפרטיים ולעסקי חבריו, בעלי ההון הגדולים וכרישי הבורסה. מדיניות הקיצוצים בסובסידיות והעלאת מחירי החלב, במסווה של 'קיצוצי תקציב', העשירה את עסקיו" (284). דוגמה מקרית, די שולית מבחינת חומרתה. מדהימים הרבה יותר הם הקישורים הברורים בין תוכניות ההתעשרות של אילי הנשק והנפט בארה"ב לבין המוות האופף את המקום הזה: "בתקופת רייגן קואליציית הנפט והנשק הגיעה לשיא כוחה. קשה לומר שרייגן ושריו היו נציגיה של הקואליציה. יותר נכון לומר שהקואליציה שלטה ישירות בארה"ב" (367). ומכאן גם "הנוהג של נסיגה ישראלית משטחים כבושים תמורת נשק לכל הצדדים" (363), כלומר, תמורת זרעי המלחמה הבאה במסווה של הסדר שלום. ועוד ועוד.

הספר ראוי, כמובן, להתייחסות של אנשי כלכלה, בהיותו גדוש בתיאוריות שלהבנתן נדרשת מומחיות שאין לי. אבל אפשר לקוראו גם כמסמך תרבותי ראשון במעלה (גם אם קריאה כזו כרוכה עבור ההדיוט בדילוגים על חטיבות טקסט). הספר הוא לפני הכל דקונסטרוקציה גדולה, מצמררת, של המציאות החומרית הישראלית. הוא לימוד נוקב, סרקסטי, כתוב היטב של "איפה אני חי". נדירים האירועים שבכוחם לטעת בקורא תמונת מציאות חדשה לחלוטין. הספר הזה הוא אחד מהם. פוקח עיניים. מייאש.

שירה

נפלאות הנפילה

רחל חלפי, "מקלעת השמש"
(הקיבוץ־המאוחד)

אחד השורשים העקרוניים באסופת השירים הטובה הזו (1999–1975) הוא השורש נפ"ל. הנפילה על הטיותיה, נרדפותיה והפכיה (נסיעות, המראות) היא תנועה בולטת, שמתרחשת בשירי חלפי. קשה לומר כה מעט על מאות שירים. אבל הנפילה חורלפת בשירים אלו במפולש, החל מן הראשונים ("תאר לך ירח/ הולך בחיוורון/ נופל מיצועיו") ועד לחותמים ("ולא ידעתי/ אם עלי/ לעלות/ במדרגות הנסתר/ אם עלי/ לרדת").

הנפילה אצל חלפי, אם להכליל, היא תנועה שנגזרת ממאפייני אחת הגיאוגרפיות, הנפשית והשירית, שהולכת ונבנית לאורך הספר הזה. זו ביסודו של דבר גיאוגרפיה דיכוטומית. הנפילה היא תנועה בין האזורים, שהרחוק בהם הוא "מה ששם" והקרוב – "הבשר, העצם". לצורך העניין נכנה אותם ארץ הרוח הפרועה (שם יש מפלצות, אלים, ספינות ויקינגיות, "גן גפנים שיכורות", "אוויר אחר", "מלאך המרחף באור כשאני/ אינני שם") מול ארץ הכליה הגדורה והדלוחה (שם יש "בורי בורה לה לבוא וליפול", "סדק בקיר נפער", כוח משיכה, "שתי גדות התוהו", "עומק נפילה סופית"). בתווך מתקיים "מחוז הדמדומים", כשם אחד השירים. הקורא בו (בעמ' 170) יבין כי המחוז הזה אינו אלא מחוז השירה, וכי הוא מצוי בדיוק בין שתי הארצות הנ"ל. "זהו המקום של בין השמשות שהן בין/ דלוקות לבין כבויות". שירי מחוז השירה הם ממיטב הספר. "פיתוחי השושן/ סוגרים בעד הגשם./ הברד ישבור את סורג הפנינה. אשה קשה אחת נוזפת ברוח./ מיד היא תתפוגג" (156), והשיר הוא מה שנותר אחרי ההתפוגגות הזו (של האשה? של הרוח?), העומדת על הגבול שבין הגשם והיופי. כך גם מסתיים הספר: "ולא ידעתי/ אם עלי/ לעלות/

במדרגות הנסתר/ אם עלי/ לרדת" (393). דווקא מתוך אי־הידיעה, מתוך ההיוותרות באמצע או מתוך התנועה המהוססת, השירה נכתבת. "יש למשוך חבלים עזים/ להביא את הספינות לחוף": לכתוב שירה. למרות העולם שביכלר וניצן מתארים, ואולי בגללו. ולא שזה יעזור למישהו.

דרור